

Carlins i falangistes, en armes

Després d'una missa de campanya, celebrada a la plaça de Catalunya de Barcelona el 29 de gener del 1939, un grup de partidaris franquistes es manifesten pel carrer, amb simbologia falangista.

Al final de la Segona República, el carlisme català travessava un reviscolament, un dels períodes més importants de la seva existència, amb l'eixamplament de la base social cap a sectors diversos de la societat urbana.

I el falangisme català, tot i ser més minoritari, era una organització activa que acollia els joves seduïts pels anhels feixistes, de moda –i emergents– a Europa, i, a més, tenia el nombre suficient de militants que calia per a crear dues tendències, dos grups, radicalment discrepants sobre dues qüestions clau: la de la llengua i la cultura catalanes i la de l'acció violenta, com a mètode polític.

Tot i ser, els uns i els altres, antiautonomistes, un grup es mostrava respectuós amb la llengua del país i l'altre hi era totalment contrari. Pel que fa a l'acció violenta, un grup la rebutjava i l'altre, curiosament el que encapçalava l'escriptor Luys Santa Marina, intel·lectual obert a l'amistat i la relació amb escriptors republicans i catalanistes, l'acceptava. Però, al contrari dels *camaradas* de Madrid o Sevilla, no van arribar mai a assassinar cap adversari.

L'actuació dels falangistes i els carlins catalans durant la República i el cop d'estat del 18 de juliol surt a la llum, gràcies als treballs de dos historiadors. Robert Vallverdú s'ha ocupat del carlisme i Joan Maria Thomàs, del falangisme.

Sí que s'ho van plantejar. En concret, el grup violent va proposar l'assassinat del comandant d'artilleria Enric Pérez Farrás, cap dels Mossos d'Esquadra, però finalment no el portaren a la pràctica.

Carlisme i falangisme, però, no van poder seduir els votants ni sectors am-

plis de la població i, en quedar finalment marginats per la República, van arribar a la mateixa conclusió, que calia enfonsar-la.

Per això van participar activament en les conspiracions que van cristal·litzar en l'aixecament del 18 de juliol del 1936 i, arribat el dia, es van posar a les ordres dels militars sediciosos.

L'actuació dels carlistes i els falangistes catalans durant la República i la Guerra Civil s'exposa finalment amb tot detall. Dos investigadors, l'un del carlisme i l'altre del falangisme, han enllestit la tasca, fruit de molts anys de recerca, al mateix temps.

Robert Vallverdú i Martí ha estudiat a fons el tradicionalisme català durant aquest període. I Joan Maria Thomàs, que ja havia reportat l'actuació de la Falange a la Barcelona franquista (*Falange, Guerra Civil, Franquisme. FET y de las JONS de Barcelona en els primers anys del Règim franquista*, 1991), ha completat aquella investigació amb l'estudi dels primers anys del partit, a Catalunya.

Els dos historiadors aporten dades i testimonis nous o desconeguts, i tots dos relaten a fons les aventures dels principals dirigents de cada moviment, resoltes de forma tràgica, en alguns casos, o de forma feliç, perquè molts d'ells –més els falangistes que no els carlins– van aconseguir, gràcies al desenllaç favorable de la guerra, honor, fama, poder i prosperitat –prosperitat econòmica, naturalment–, tot i el fracàs de l'acció violenta portada a terme el 19 de juliol als carrers de Barcelona.

Robert Vallverdú i Martí ho fa en el llibre *El carlisme català durant la Segona República Espanyola (1931-1936). Anàlisi d'una política estructural*, editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. L'estudi va obtenir el premi Andreu Nin convocat per l'Ajuntament del Vendrell.

I Joan Maria Thomàs, en el llibre *Feixistes! Viatge a l'interior del falangisme català*, editat per L'esfera dels llibres.

Franco barrejà tradicionalistes i falangistes, i molts carlistes van acabar posant-se la camisa blava com un falangista més —des de Martí de Riquer al governador civil Antonio Federico Correa Véglison—, però el juliol del 36 la situació dels uns i dels altres era ben diferent, i també ho va ser la seva participació en l'aixecament.

L'acció falangista. Els falangistes catalans van preparar-se per al cop, constata Joan Maria Thomàs, amb grans dificultats, perquè es movien en la clandestinitat i alguns eren a la presó. Estar engarjolat, però, no havia impedit a José Antonio Primo de Rivera d'emetre —en secret, és clar— l'ordre de participació de la Falange Espanyola en el cop, el 29 de juny.

A Barcelona, la Falange havia arribat a tenir un miler d'afiliats, però el juliol del 36, la persecució policíaca propicià els abandonaments i només en tenia uns 200, que, a més, es trobaven amb grans dificultats per a coordinar-se entre ells, i ja no diguem per a reunir-se. Estaven desorganitzats i desconnectats.

El pla d'actuació es concretà en una entrevista del dirigent falangista Luis Fontes de Albornoz amb el cap de la Unió Militar Espanyola, el capità López Amor, dins un cotxe, perquè Fontes acabava de sortir de la presó preventiva i el buscaven per detenir-lo de nou.

La previsió era concentrar-se el 18 de juliol a les 7 del vespre a la caserna de Pedralbes i després sortir al carrer. Ho van fer 85 militants, encapçalats per Luys de Santa Marina i José Maria Poblador Álvarez.

Entre la reunió final i l'ordre de Primo de Rivera, els falangistes havien establert contactes amb els militars, previs a la trobada final. El falangistes encarregats de connectar-hi van ser José Martín Martín, un farmacèutic d'Esplugues de Llobregat, i Carlos Trias Bertrán, destinat a fer una carrera destacada durant el franquisme.

A la torre que Martín tenia a Esplugues, denominada Torre Eugenia, van trobar-se els militars de l'UME i els líders falangistes José Ribas Seva i José Maria Poblador. En els treballs de preparació del cop, hi van participar també Santa Marina i Roberto Bassas, que no havia pogut ser a la Torre Eugenia perquè l'havien detingut.

Reunió en un centre carri, el 1934. La fotografia il·lustra la sobrecoberta del llibre *El carlisme català durant la Segona República Espanyola (1931-1936)*, de Robert Vallverdú i Martí.

José Antonio Primo de Rivera passeja per Saragossa, en una data indeterminada dels anys 30. A l'extrem dret de la colla, l'home calb és José Ribas, destacat falangista català.

A l'esquerra de Pilar Primo de Rivera, el governador civil de Barcelona, Correa Véglison, falangista provinent del tradicionalisme, en una visita a un jaciment arqueològic, als anys 40.

Els militars que es van revoltar el 18 de juliol a Barcelona van desaprofitar l'ajut dels carlins, plens de fe i de coratge

Els 85 falangistes sortiren de la caserna de Pedralbes amb l'exèrcit el 19 de juliol a la matinada, i enfilaren l'avinguda Diagonal cap al centre. Uns altres falangistes es presentaren en algunes altres dependències militars. No tots els militants van agafar les armes, com ho haurien volgut: no van poder ser informats a temps. A més, la descoordinació i els diversos ajornaments del cop va fer que alguns se'n desentenguessin. Tot un cap provincial com Fontana se n'havia anat a estiuejar a Prades i s'havia desconnectat de l'organització.

Bona part dels falangistes que havien sortit al carrer foren capturats. Santa Marina va ser condemnat a mort, però la pressió de molts intel·lectuals catalans i castellans li va salvar la vida. Es pogueren escapar i salvar Ribas, Trías, Fontes i Fontana, però no pas Bassas, que al final de la guerra va ser afusellat al Collell.

El requetè català va arribar al 18 de juliol més ben preparat per a la revolta,

especialment a Barcelona, però aquí va fallar la coordinació amb els militars, pensa Robert Vallverdú i Martí. Els carlins van ser objecte, per part dels militars, d'un cert menyspreu. Estaven disposats a lluitar amb les armes al costat dels militars, però no ho van poder fer tots.

Per començar, els militars no van voler lliurar les armes abans. La plana major del requetè català es va presentar a la caserna de Sant Andreu de Palomar, però en arribar-hi els van encarregar la custòdia de l'arsenal i no els deixaren participar en la lluita. La nit del 18, rendides les forces revoltades, foren obligats a sortir del quarter desarmats i exposats a la seva sort.

L'efectiu més important dels requetès, amb 800 homes, totalment preparats, restà sense armar ni mobilitzar. L'aportació efectiva es reduí a 350 homes, repartits en dues zones diferents.

Per comprendre el desconcert que els militars provocaren als requetès cata-

lans, l'historiador explica una anècdota protagonitzada per un capità, a Sant Andreu, i presenciada per un grup de 200 tradicionalistes. Abans de marxar, el capità s'adreçà a tots els voluntaris, —carlins, falangistes, gent d'extrema dreta...— anunciant-los que, malgrat les diverses ideologies, havien vingut tots a defensar la República. Els carlins protestaren i el capità els convidà a anar-se'n si no hi estaven d'acord. La majoria deixaren el fusell i trencaren la formació.

Quan van poder disposar d'armes, els tradicionalistes van lluitar amb més fe i més coratge que els soldats, com féu el Requetè durant la guerra. Els militars, segons els testimonis recollits per l'historiador entre els carlins, van negligir el potencial combatiu dels requetès incorporats a les diverses unitats que van sortir al carrer. En concret, el destacament que ocupà la plaça de la Universitat era un potencial magnífic per a utilitzar-lo com a força de xoc per ocupar la prefectura de policia de la Via Laietana i d'allí assaltar la Generalitat. Els militars no confiaren en els requetès i pagaren cara aquesta decisió.

Lluís Bonada

Trossos i inossos

Alfons Llorens

Mercat

Fa 750 anys. Venerable edat, emblemàtica data. Per recordar i celebrar, si no estiguérem condemnats a la desmemòria; infectats per una pandèmia d'amnèsia imposada. Fa set segles i mig. El 22 de maig del 1258 el pare de la nostra pàtria, "per la gràcia de Déu", Jaume I signà a Cocentaina un document amb una notòria preocupació urbanística i amb fort desig de dotar de serveis els ciutadans. És el registrat amb el títol "Volentes meliorare villam Xativae" ('Volent millorar la vila de Xàtiva'). S'hi pot llegir que "per nos et omnes succesores

nostros statuimus in perpetuum et mandamus quod in dicta placia semper de cetero singulis diebus martis celebretur mercatum". És a dir, estableix que se celebri per sempre cada dimarts mercat i que s'instal·le a la plaça que hi ha entre l'església de Santa Maria fins a la porta de Cocentaina i la porta de València.

A la zona, "gairebé completament sense recursos [...] podria celebrar-se un mercat millor i més efectivament que a qualsevol altre lloc de la vila" i, per tal de consolidar-lo, estableix una multa de cent morabatins a qui el dimarts "venga mercaderies a qualsevol altre lloc de la vila o del seu terme". Confirma i concreta, així, el privilegi del 1250, que és com la constitució de la ciutat cristiana i valenciana, en el qual posa les bases de les institucions xativines, com el mercat: "Us concedim tingueu per sempre mercat [...] i que qualsevol que vingui, en anar-hi, o en tornar-se'n no siga empenyorat o impedit fora que siga deutor

Plaça del Mercat de Xàtiva.

o fidejussor manifest". Són els escrits de creació, les partides de naixement, emparades per la rúbrica XXI dels Furs, la Constitució de la nostra sobirania. Malgrat la devastació —"abrasada la ciudad y sus habitantes exterminados"—, l'anihilació, la mort —"Nada quedo de Xàtiva, ni aun el nombre"—, el mercat del dimarts encara venç la desfeta, viu i fa viure, alenar.

Periodista